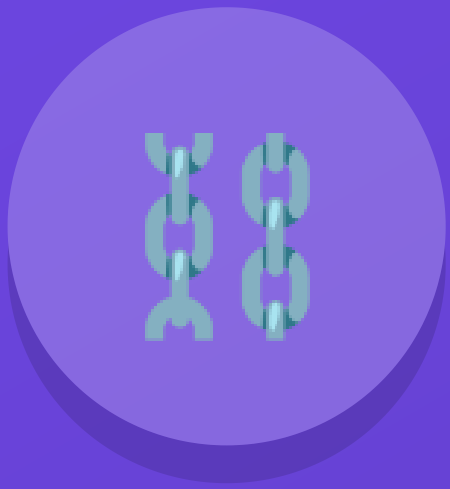

חוברת מורה · יחידה 3: משטרים טוטליטריים והשואה · חלק ב׳

היסטוריה בסרטונים – 2 מערכי שיעור מלאים לסרטונים, עם תשובות, מחוונים והתאמות

מהדורה למורה – עם תשובות **45 דק׳ לכל שיעור**

יצרה: רוית ראש בן ישי

תוכן החוברת

1. **האח הגדול: קומוניזם ופשיזם בהשוואה** – ? במה דומים ובמה שונים הקומוניזם והפשיזם, ומדוע שניהם צמחו מהריסות מלחמת העולם הראשונה?

   הסרטון: האח הגדול🤐🧐 משטרים טוטליטארים ב3 דקות · youtube.com/watch?v=6sGdycgySgY

2. **חומות בתוך העיר: הגטו בשואה** – ? מה היה הגטו בתקופת השואה, במה היו הגטאות שונים זה מזה, וכיצד שמרו בהם היהודים על צלם אנוש?

   הסרטון: מהו גטו? חומות בתוך העיר – הגטו בשואה: כל מה שצריך לבגרות · youtube.com/watch?v=ViDTGMQHWY4

דפי הצפייה לתלמידים נמצאים בקבצים נפרדים (PDF ו־Word) – אחד לכל סרטון.

15. האח הגדול: קומוניזם ופשיזם בהשוואה

? במה דומים ובמה שונים הקומוניזם והפשיזם, ומדוע שניהם צמחו מהריסות מלחמת העולם הראשונה? · הסרטון: האח הגדול 😬🧐 משטרים טוטליטארים ב3 דקות

מהדורה למורה

סרטון החזרה לבגרות פותח באירופה של 1918: מלחמה שהחלה כסכסוך מקומי, גררה את אירופה כולה דרך מערכת הבריתות, והותירה מיליוני הרוגים, ערים הרוסות ו'משבר המודרנה'. מתוך ההריסות צמח משטר מסוג חדש – הטוטליטרי – ומאפייניו: שלטון יחיד, פולחן אישיות, התנגדות לדמוקרטיה, טרור והגבלת חירויות. הסרטון מציג את הקומוניזם ברוסיה (מהפכת 1917, מלחמת האזרחים, הלאמה ותוכניות חומש, הטרור של סטלין והגולאג, היבסקציה ויחס השלטון ליהודים) ואת הפשיזם באיטליה (מקור המילה, מוסוליני, המדינה מעל הפרט, אליטיזם, האדרת המלחמה ולאומנות). הוא מסכם את הדומה – כפיית אידיאולוגיה בתעמולה, דיכוי וטרור – ואת השונה: שוויון מול קידוש האומה ואי־השוויון, ומסיים בסופם של שני המשטרים.

🎯 מטרות

- התלמידים יסבירו כיצד 'משבר המודרנה' שאחרי מלחמת העולם הראשונה הוביל לעליית משטרים טוטליטריים.
- התלמידים ישוו בין הקומוניזם לפשיזם לפי תבחינים: מטרה, יחס לשוויון, יחס ללאום, דרכי שליטה.
- התלמידים ימיינו מאפיינים לדומה ולשונה בדיאגרמת ון.
- התלמידים יענו על שאלת השוואה בסגנון בגרות.

🔑 מושגים

משבר המודרנה	תחושת התמוטטות של ערכי הקדמה, התבונה והליברליזם בעקבות זוועות מלחמת העולם הראשונה, שהובילה רבים לחפש פתרונות קיצוניים.
משטר טוטליטרי	משטר השולט בכל תחומי החיים באמצעות אידיאולוגיה אחת, מפלגה אחת, מנהיג יחיד, תעמולה וטרור.
קומוניזם	אידיאולוגיה השואפת לחברה ללא מעמדות וללא רכוש פרטי; בברית המועצות מומשה כמשטר טוטליטרי.
פשיזם	אידיאולוגיה המקדשת את המדינה והאומה מעל הפרט, את המנהיג, את אי־השוויון ואת המלחמה; מומשה באיטליה.
אינטרנציונליזם	התפיסה שמעמד הפועלים בכל העולם הוא אחד, מעבר לגבולות הלאום – בסיס הקומוניזם.
לאומנות קיצונית	תפיסת הלאום כערך עליון ויחסים בין עמים כמאבק הישרדות – בסיס הפשיזם.
פולחן אישיות	האדרת המנהיג כדמות שאינה טועה; קיים בשני המשטרים.

🕰️ תאריכים

1917 המהפכה הבולשביקית ברוסיה · **1922** מוסוליני ראש ממשלת איטליה; הקמת ברית המועצות · **1943** הדחת מוסוליני · **1991** פירוק ברית המועצות

⏱️ מהלך השיעור

דקות	שלב	מה עושים

0–4	**פתיחה**	'עין על הקיר' (ראו פתיחה).
4–7	**לפני הצפייה**	משימת נכון/לא נכון/לא בטוח.
7–12	**צפייה**	צפייה עם טבלת השוואה חלקית למילוי.
12–18	**דיון ושאלות**	בדיקת התחזיות ושאלות ברמות.
18–30	**משימה פעילה**	קלפי ון: מיון מאפיינים לקומוניזם / פשיזם / משותף.
30–40	**שאלת בגרות**	שאלת השוואה מלאה בכתב והערכה לפי מחוון של 16 נקודות.
40–45	**סיכום וכרטיס יציאה**	'משפט ההשוואה' וכרטיס יציאה.

🪝 פתיחה: עין על הקיר

מציירים על הלוח עין גדולה וכותבים מתחתיה: 'האח הגדול שומר עליך'. שואלים: איך הייתם מרגישים אם השלט הזה היה תלוי בכל כיתה, ברחוב ובבית? מה המשפט מבטיח ומה הוא מאיים? מסבירים שהביטוי 'האח הגדול' לקוח מרומן שנכתב בעקבות המשטרים הטוטליטריים של המאה ה־20.

📰 דף הצפייה עם תשובות

דף צפייה: האח הגדול: קומוניזם ופשיזם בהשוואה

יחידה 3 · משטרים טוטליטריים והשואה · ❓ במה דומים ובמה שונים הקומוניזם והפשיזם, ומדוע שניהם צמחו מהריסות מלחמת העולם הראשונה?

מהדורה למורה

הסרטון: האח הגדול😬🧐 משטרים טוטליטארים ב3 דקות

⏱️ 3:35 דקות · youtube.com/watch?v=6sGdycgySgY

א לפני הצפייה ובמהלכה

🔮 לפני הצפייה

לפני הצפייה סמנו: נכון / לא נכון / לא בטוח.

1. הקומוניזם והפשיזם צמחו אחרי מלחמת העולם הראשונה.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **נכון – כמשטרים (הרעיון הקומוניסטי עצמו נולד באמצע המאה ה־19).**

2. שני המשטרים האמינו בשוויון בין בני האדם.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה ✔ **לא נכון – הקומוניזם הבטיח שוויון; הפשיזם קידש אי־שוויון.**

3. בשני המשטרים היו תעמולה וטרור.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה ✔ **נכון.**

4. הפשיזם קידש את האומה, והקומוניזם את אחדות המעמד.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה ✔ **נכון.**

👀 במהלך הצפייה – שימו לב:

- מה מתואר כ'משבר המודרנה'.
- חמשת המאפיינים של המשטר הטוטליטרי.
- הדרך של הקומוניסטים לשלטון ומה עשו בכלכלה.
- מקור המילה פשיזם ועקרונותיו.
- הסיכום: מה דומה ומה שונה.

⏸️ **אחרי משבר המודרנה**: מה הקשר בין הריסות המלחמה לבין רצון ב'מנהיג חזק'?

⏸️ **אחרי הקומוניזם והיהודים**: איך יכול משטר שמבטיח שוויון לרדוף קבוצה?

⏸️ **אחרי הפשיזם**: מה ההבדל העקרוני בין 'אחדות כדי לספק את צורכי העם' לבין 'המדינה מעל הפרט'?

ב אחרי הצפייה – שאלות ב־3 רמות

בחרו רמה להתחלה – ונסו להגיע גם לרמה הבאה!

תמיכה – הקיפו את התשובה הנכונה

1. מה הבטיח הקומוניזם?

א. שוויון וביטול המעמדות | ב. עליונות של אומה אחת | ג. שלטון של אצילים

2. מה משותף לקומוניזם ולפשיזם?

א. בחירות חופשיות | **ב. תעמולה, דיכוי וטרור** | ג. חופש ביטוי | ד. ריבוי מפלגות

3. מה קידש הפשיזם?

א. את השוויון | ב. את הפרט | **ג. את האומה, המנהיג ואי־השוויון**

רגיל

1. הסבירו מהו 'משבר המודרנה' וכיצד תרם לעליית המשטרים הטוטליטריים.

✔ **אחרי מלחמת העולם הראשונה התמוטט האמון בקדמה, בתבונה ובמוסדות הליברליים: מיליוני הרוגים, הרס, משבר כלכלי ואבטלה. אנשים חיפשו ודאות, סדר ומשמעות, ונמשכו לתנועות מהפכניות ולמנהיגים חזקים שהבטיחו פתרון כולל – כך עלו הקומוניזם והפשיזם.**

2. מה ההבדל ביחס ללאום בין שני המשטרים?

✔ **הקומוניזם היה אינטרנציונליסטי: הזהות העיקרית היא מעמדית, ופועלי כל העולם צריכים להתאחד. הפשיזם היה לאומני קיצוני: האומה היא הערך העליון, והיחסים בין העמים הם מאבק הישרדות.**

3. כיצד התייחס המשטר הקומוניסטי ליהודים?

✔ **לנין וסטלין לא הכירו בזכות היהודים להגדרה עצמית לאומית וכפו התבוללות תרבותית. היבסקציה חיסלה את מוסדות הקהילה, אסרה ספרי קודש, עברית וחינוך דתי, ופעילים ציונים נשלחו לכלא ולסיביר; הציונות המשיכה במחתרת.**

אתגר

1. הסרטון אומר שהמשטרים השתמשו ב'שיטות דומות ורעיונות שלפעמים הפוכים לגמרי'. הסבירו והדגימו.

✔ **רעיונות הפוכים: הקומוניזם שאף לשוויון כלכלי וביטול המעמדות והיה בינלאומי; הפשיזם קידש אי־שוויון, אליטיזם ואת האומה. שיטות דומות: שניהם הנהיגו מפלגה יחידה, מנהיג יחיד ופולחן אישיות, תעמולה, משטרה חשאית, דיכוי חופש הביטוי וטרור נגד מתנגדים. המסקנה: מטרות שונות הובילו לאותם אמצעים של שליטה מוחלטת.**

2. איזה משני המשטרים היה, לדעתכם, מסוכן יותר לאזרחיו? נמקו בעזרת עובדות, תוך הכרה בכך ששניהם היו משטרי דיכוי.

✔ **תשובה פתוחה. למשל: משטרו של סטלין גרם למותם של מיליוני אזרחים בטרור, ברעב ובגולאג; המשטר הפשיסטי באיטליה היה אכזרי לאופוזיציה, אך היקף הטרור הפנימי שלו היה קטן יותר, ומנגד הוביל את איטליה למלחמות תוקפנות ולשיתוף פעולה עם הנאצים. נדרשים עובדות ונימוק, בלי לצמצם את חומרת אף אחד מהם.**

ג כרטיסים משימה פעילה: קלפי ון: קומוניזם, פשיזם, ומה שביניהם

כל קבוצה מקבלת דיאגרמת ון גדולה – עיגול 'קומוניזם', עיגול 'פשיזם' והחפיפה ביניהם – ו־14 קלפי מאפיינים למיון.

1. מיינו את הקלפים: 'ביטול רכוש פרטי', 'האומה מעל הכול', 'מפלגה יחידה', 'פולחן אישיות', 'שוויון בין המעמדות', 'אליטיזם', 'האדרת המלחמה', 'תוכניות חומש', 'משטרה חשאית', 'תעמולה', 'אחדות פועלי העולם', 'דיכוי חופש הביטוי', 'סמל אלומת המקלות', 'מחנות עבודה'.

✔ **קומוניזם: ביטול רכוש פרטי, שוויון בין המעמדות, תוכניות חומש, אחדות פועלי העולם. פשיזם: האומה מעל הכול, אליטיזם, האדרת המלחמה, אלומת המקלות. משותף: מפלגה יחידה, פולחן אישיות, משטרה חשאית, תעמולה, דיכוי חופש הביטוי, מחנות (בשניהם נרדפו מתנגדים; בברית המועצות – הגולאג בהיקף עצום).**

2. בחרו שני תבחינים להשוואה (למשל: יחס לשוויון, יחס ללאום, דרכי שליטה) וכתבו לכל אחד משפט השוואה.

✔ **למשל: 'בעוד הקומוניזם הבטיח שוויון לכולם, הפשיזם קידש אי־שוויון'.**

3. כתבו 'כותרת' לחפיפה במילה אחת.

✔ **למשל: 'טוטליטריות' / 'שליטה'.**

4. כל קבוצה מציגה קלף אחד שהתלבטה לגביו.

✔ **התלבטויות נפוצות: 'מחנות עבודה' (קיים בעיקר בברית המועצות), 'האדרת המלחמה' (קומוניזם הדגיש מהפכה, פשיזם – מלחמה בין לאומים).**

🎓 שאלה בסגנון בגרות

1. השווה בין המשטר הקומוניסטי בברית המועצות לבין המשטר הפשיסטי באיטליה: הצג נקודת דמיון אחת ושתי נקודות שוני.

✔️ דמיון – דרכי השליטה: שני המשטרים היו טוטליטריים וכפו אידיאולוגיה אחת באמצעות מפלגה יחידה, מנהיג יחיד שזכה לפולחן אישיות (סטלין 'שמש העמים', מוסוליני 'הדוצ'ה'), תעמולה, משטרה חשאית, שלילת חופש הביטוי וטרור נגד מתנגדים. שוני ראשון – היחס לשוויון: הקומוניזם הבטיח לבטל את המעמדות והרכוש הפרטי ולחלק בשוויון ('כל אחד לפי יכולתו, לכל אחד לפי צרכיו'), ואילו הפשיזם קידש אי־שוויון ואליטיזם – מעטים מנהיגים והרבים מצייתים. שוני שני – היחס ללאום: הקומוניזם היה אינטרנציונליסטי וקרא לאחדות הפועלים בכל העולם, ואילו הפשיזם היה לאומני קיצוני, העמיד את האומה והמדינה מעל הפרט וראה ביחסים בין העמים מאבק הישרדות.

✂️

🎟️ כרטיס יציאה · האח הגדול: קומוניזם ופשיזם בהשוואה

1. ציינו מאפיין אחד משותף לשני המשטרים.

✔️ מפלגה יחידה / פולחן אישיות / תעמולה / משטרה חשאית / טרור / שלילת חופש הביטוי.

2. ציינו הבדל אחד ביניהם.

✔️ שוויון מול אי־שוויון; אינטרנציונליזם מול לאומנות; ביטול הרכוש הפרטי מול שמירתו בשליטת המדינה.

📝 מחוון לשאלת הבגרות

קריטריון	נק'
הצגת נקודת דמיון	2
הסבר הדמיון ודוגמה משני המשטרים	4
הצגת נקודת שוני ראשונה	2
הסבר השוני הראשון לגבי שני המשטרים	3
הצגת נקודת שוני שנייה	2
הסבר השוני השני לגבי שני המשטרים	3

📰 סיכום

כל תלמיד/ה כותב/ת 'משפט השוואה' אחד במבנה: 'גם... וגם...; אולם בעוד ש... ה...'. קוראים שלושה משפטים בקול ומתקנים יחד.

🌍 התאמה לעולים

אחרי מלחמת העולם הראשונה היה משבר גדול. ברוסיה קם משטר קומוניסטי. באיטליה קם משטר פשיסטי. בשניהם היה מנהיג אחד ומפלגה אחת. בשניהם אנשים פחדו. הקומוניזם אמר: כולם שווים. הפשיזם אמר: המדינה מעל הכול.

משבר – מצב קשה מאוד · **דומה** – כמעט אותו דבר · **שונה** – לא אותו דבר · **שוויון** – לכולם אותו דבר · **אומה** – עם · **טרור** – פחד ואלימות מהשלטון

🤍 התאמות לחנ״מ

- דיאגרמת ון עם 8 קלפים בלבד וסמלים (⚒️ קומוניזם, 🪓 פשיזם).
- בנק מילים למשפט ההשוואה: 'גם... וגם...', 'בעוד ש...'.
- שאלת בגרות מפורקת לשלושה חלקים קצרים עם התחלת משפט.
- צפייה בחלקים: רקע, קומוניזם, פשיזם, סיכום – עם עצירה אחרי כל חלק.

🔎 לוודא:

- הסרטון אומר שמלחמת האזרחים ברוסיה נמשכה עד 1921 – רוב הלחימה הסתיימה ב־1920–1921, וברית המועצות הוקמה רשמית בדצמבר 1922.
- היבסקציה פעלה עד 1930 (לפי הסרטון ולפי המקובל).
- מוסוליני ראש ממשלה 1922–1943; הפשיזם הסתיים סופית ב־1945; ברית המועצות התפרקה בדצמבר 1991.
- הביטוי 'האח הגדול' לקוח מהרומן '1984' של ג׳ורג׳ אורוול (1949) – לא מוזכר בסרטון במפורש.

16. חומות בתוך העיר: הגטו בשואה

? מה היה הגטו בתקופת השואה, במה היו הגטאות שונים זה מזה, וכיצד שמרו בהם היהודים על צלם אנוש? · הסרטון: מהו גטו? חומות בתוך העיר – הגטו בשואה: כל מה שצריך לבגרות

מהדורה למורה

הסרטון מסביר את מושג הגטו בשואה. הוא מבהיר שהגטו – רובע יהודי מופרד – אינו המצאה של הנאצים, אך הם השתמשו בו, והוא מוזכר באיגרת הבזק. הוא מדגיש שהגטו היה 'מושג נזיל': לא כל היהודים היו בגטאות, הגטאות הוקמו בזמנים שונים, וצורתם הייתה שונה ממקום למקום – חלקם סגורים בחומה, שלעיתים היהודים נאלצו לבנות בעצמם, וחלקם פתוחים יותר, עם יציאה לעבודה וחזרה לפני העוצר. הוא מציין שגטו ורשה היה הגדול ביותר, בצפיפות קשה מאוד, ושתנאי החיים הקשים הפכו את הגטו לאחד הגורמים לתמותת היהודים.

מטרות

- התלמידים יגדירו גטו ויסבירו את מקור המושג ואת השימוש בו בידי הנאצים.
- התלמידים יסבירו מדוע הגטו הוא 'מושג נזיל' ויתארו הבדלים בין גטאות.
- התלמידים יתארו את התמודדות היהודים בגטו: עזרה הדדית, חינוך, חיי דת ותרבות.
- התלמידים יבינו את המושג 'עמידה' ואת הכבוד שבו שמרו היהודים על צלם אנוש.

מושגים

גטו	רובע או אזור בעיר שבו רוכזו היהודים בכפייה, מופרדים משאר האוכלוסייה; בשואה – אמצעי לבידוד, לניצול ולהחלשה של היהודים.
איגרת הבזק	הוראה של הייידריך מ־21 בספטמבר 1939 על ריכוז יהודי פולין הכבושה בערים הסמוכות למסילות ברזל והקמת יודנראטים.
יודנראט	מועצה יהודית שהנאצים מינו בכפייה בכל קהילה כדי להעביר את פקודותיהם ולנהל את חיי הגטו.
עמידה	מכלול הדרכים שבהן שמרו היהודים על חייהם, על כבודם ועל זהותם בתנאי השואה – עזרה הדדית, חינוך, תפילה, תרבות ותיעוד.
קידוש החיים	גישה שהדגישה את שמירת החיים והאנושיות בתנאים בלתי אפשריים כמצווה וכערך.
ועדי בתים	ארגוני עזרה הדדית של דיירי בניין או חצר בגטו, שדאגו לנזקקים, לילדים ולמטבחי מרק.
'עונג שבת'	ארכיון מחתרתי בגטו ורשה בהנהגת ההיסטוריון עמנואל רינגלבלום, שתיעד את חיי היהודים כדי שהעולם ידע.

תאריכים

1516 הגטו בוונציה – מקור השם 'גטו' · **1939** איגרת הבזק – הוראה לריכוז יהודי פולין · **1940** סגירת גטו לודז׳ וגטו ורשה

מהלך השיעור

דקות	שלב	מה עושים
0–5	**פתיחה**	'חומה בתוך העיר' (ראו פתיחה) – פתיחה שקטה ומכבדת.
5–8	**לפני הצפייה**	משימת נכון/לא נכון/לא בטוח.

12–8	**צפייה**	צפייה בסרטון הקצר פעמיים: הבנה כללית, ואחר כך מעקב אחר 'נזילות' המושג.
18–12	**דיון ושאלות**	בדיקת התחזיות ושאלות ברמות, בשיח רגיש.
32–18	**משימה פעילה**	כרטיסי 'החיים בגטו': פנים של גטאות שונים ודרכי עמידה.
40–32	**שאלת בגרות**	כתיבה ובדיקה.
45–40	**סיכום וכרטיס יציאה**	'נר של שאלה' – סיכום רגשי־עיוני וכרטיס יציאה.

🪝 פתיחה: חומה בתוך העיר

משרטטים על הלוח מפה פשוטה של עיר עם רחובות, בית כנסת, שוק ובית ספר. בשקט משרטטים קו סביב כמה רחובות קטנים. שואלים בעדינות: מה משתנה בחייה של משפחה שאינה יכולה לצאת מהקו? מה היה חסר לה? ומה, למרות הכול, אפשר להמשיך לשמור בתוך הקו? משאירים את השאלה האחרונה פתוחה לשיעור.

📃 דף הצפייה עם תשובות

דף צפייה: חומות בתוך העיר: הגטו בשואה

יחידה 3 · משטרים טוטליטריים והשואה · ❓ מה היה הגטו בתקופת השואה, במה היו הגטאות שונים זה מזה, וכיצד שמרו בהם היהודים על צלם אנוש?

מהדורה למורה

הסרטון: מהו גטו? חומות בתוך העיר – הגטו בשואה: כל מה שצריך לבגרות

⏱️ 1:22 דקות · youtube.com/watch?v=ViDTGMQHWY4

א לפני הצפייה ובמהלכה

🧠 לפני הצפייה

לפני הצפייה סמנו: נכון / לא נכון / לא בטוח.

1. הנאצים המציאו את המושג 'גטו'.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **לא נכון – גטאות היו כבר מהמאה ה־16 (ונציה), אך הנאצים השתמשו במושג למטרותיהם.**

2. כל הגטאות נראו אותו דבר.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **לא נכון – חלקם היו סגורים בחומה וחלקם פתוחים יותר; ההבדלים היו גדולים.**

3. כל היהודים באירופה הכבושה היו בגטאות באותו זמן.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה ✔ **לא נכון – הגטאות הוקמו בזמנים שונים ולא בכל מקום.**

4. גטו ורשה היה הגדול ביותר.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה — ✔ **נכון.**

👀 **במהלך הצפייה – שימו לב:**

- ההגדרה של גטו.
- מה פירוש 'מושג נזיל'.
- שלוש דרכים שבהן גטאות היו שונים זה מזה.
- הנתון על גטו ורשה.
- הקשר בין תנאי החיים בגטו לבין התמותה.

⏸️ **אחרי ההסבר על 'מושג נזיל'**: מדוע חשוב להיסטוריון לא להכליל ולומר 'כל הגטאות היו...'?

⏸️ **בסוף הסרטון**: הסרטון מתאר את הקושי. מה לדעתכם עשו האנשים בגטו כדי להמשיך לחיות בכבוד?

ב אחרי הצפייה – שאלות ב־3 רמות

בחרו רמה להתחלה – ונסו להגיע גם לרמה הבאה!

🟤 תמיכה – הקיפו את התשובה הנכונה

1. מהו גטו?

א. רובע מופרד שבו רוכזו יהודים בכפייה | ב. בית ספר | ג. מחנה צבאי

2. מה פירוש 'מושג נזיל'?

א. מושג שקשור למים | **ב. מושג שמשתנה ממקום למקום ומזמן לזמן** | ג. מושג שאין לו הגדרה

3. איזו מהדרכים הבאות היא דרך של עמידה בגטו?

א. שתיקה | ב. עזיבה של המשפחה | **ג. בית ספר מחתרתי ולימוד תורה** | ד. שינה כל היום

🟤 רגיל

1. הסבירו מדוע הגטו נחשב ל'מושג נזיל'.

✔ **כי לא היה דגם אחד: הגטאות הוקמו בזמנים שונים (חלקם תוך חודש, חלקם אחרי שנים), לא כל היהודים היו בגטאות, וצורתם הייתה שונה – גטו סגור בחומה או גדר, וגטו פתוח יותר שממנו יצאו לעבודה וחזרו לפני העוצר.**

2. מה הייתה מטרת הנאצים בהקמת הגטאות?

✔ **לבודד את היהודים מהאוכלוסייה, לרכז אותם במקום אחד ששולט עליו, לנצל את עבודתם, לגזול את רכושם ולהחליש אותם – והגטאות שימשו בהמשך גם כנקודות ריכוז לגירוש.**

3. תארו שתי דרכים שבהן שמרו היהודים על צלם אנוש בגטו.

✔ **למשל: עזרה הדדית – ועדי בתים ומטבחי מרק לנזקקים ולילדים; חינוך – כיתות וחדרים במחתרת ולימוד תורה; חיי דת – תפילה ושמירת שבת וחגים ככל האפשר; תרבות – הצגות, מקהלות וספריות; תיעוד – ארכיון 'עונג שבת'.**

אתגר

1. מדוע לדעתכם בחרו אנשים בגטו להקים בתי ספר ולתעד את חייהם, בשעה שחסרו להם מזון ותרופות?

✔ **כי שמירה על חינוך, תרבות ואמונה הייתה דרך לשמור על הכבוד, על הזהות ועל התקווה לעתיד – להישאר 'בני אדם' ולא רק לשרוד. התיעוד נועד שהעולם והדורות הבאים יידעו את האמת. זו התנגדות רוחנית לניסיון הנאצים להשפיל ולמחוק.**

2. הסבירו את הקשר בין תנאי החיים בגטו לבין ההגדרה 'אחד מגורמי התמותה' בשואה.

✔ **הצפיפות הקשה, המחסור במזון, בחימום ובתרופות, ומחלות שהתפשטו בתנאים אלה גרמו למותם של יהודים רבים עוד לפני הגירושים. לכן ההיסטוריונים רואים בגטו לא רק מקום מגורים כפוי, אלא אחד הגורמים לתמותה – לצד הרציחות וההשמדה.**

ג כרטיסים משימה פעילה: שני צדדים לכרטיס: הגטו – והחיים שבתוכו

כל קבוצה מקבלת שש כרטיסיות. בצד אחד של כל כרטיס מתואר 'מה היה' (צורת הגטו, הגבלה), ובצד השני – 'מה עשו' (דרך של עמידה). קוראים בשקט, ממיינים ומחברים.

טקסט מקורי – כרטיס לדוגמה (בהשראת עדויות מן התקופה)

בחדר קטן בקומה השלישית, מאחורי וילון כבד, יושבים שמונה ילדים סביב שולחן אחד. המורה שלהם, שהייתה מנהלת בית ספר לפני המלחמה, מלמדת אותם חשבון, תנ"ך ושירים. אסור להם ללמוד, ולכן ילד אחד עומד ליד החלון ומשגיח. בסוף השיעור כל ילד מקבל פרוסת לחם קטנה שאספו השכנים. 'כשאנחנו לומדים', אמרה אחת הילדות, 'אני מרגישה שאני עוד ילדה רגילה'.

1. קראו את הכרטיסיות ומיינו אותן לשתי ערמות: 'צורת הגטו וההגבלות' ו'דרכי העמידה'.

✔ **ערמה 1: חומה/גדר, גטו פתוח, צפיפות, עוצר. ערמה 2: לימוד, תפילה, מטבח מרק, הצגה, ארכיון.**

2. בערמה הראשונה: מצאו שלוש דוגמאות לכך שהגטו היה 'מושג נזיל'.

✔ **למשל: גטו סגור בחומה מול גטו פתוח; הקמה בזמנים שונים; גדלים שונים – ורשה הגדול מכולם.**

3. בערמה השנייה: שייכו כל כרטיס לתחום – עזרה הדדית, חינוך, דת, תרבות, תיעוד.

✔ **מטבח מרק/ועד בית – עזרה הדדית; כיתה מחתרתית – חינוך; תפילה ושבת – דת; מקהלה/הצגה – תרבות; 'עונג שבת' – תיעוד.**

4. קראו את הכרטיס לדוגמה וכתבו: מה מלמד המשפט של הילדה על משמעות הלימוד בגטו?

✔ **הלימוד החזיר לילדים תחושה של שגרה, זהות וכבוד – עמידה רוחנית מול הניסיון להשפיל. להנחות שיח מכבד ושקט.**

שאלה בסגנון בגרות

1. הסבר מה היה הגטו בתקופת השואה, והצג שתי דרכים שבהן התמודדו היהודים עם החיים בגטו.

✔ **הגטו היה אזור מוגדר בעיר, לרוב רובע קטן, שבו רוכזו היהודים בכפייה והופרדו משאר האוכלוסייה. הנאצים לא המציאו את המושג (הוא קיים מהמאה ה־16 בוונציה), אך השתמשו בו כדי לבודד את היהודים, לשלוט בהם, לנצל את עבודתם ולהחלישם; ההוראה לריכוז היהודים בפולין ניתנה באיגרת הבזק (1939). הגטו היה מושג נזיל: הגטאות הוקמו בזמנים שונים ובצורות שונות – סגורים בחומה או פתוחים יותר. תנאי הצפיפות, הרעב והמחלות הפכו אותו לאחד מגורמי התמותה. דרכי התמודדות: עזרה הדדית – ועדי בתים ומטבחי מרק שדאגו לנזקקים ולילדים; חינוך ותרבות – כיתות מחתרתיות, לימוד תורה, ספריות והצגות, שהעניקו לילדים ולמבוגרים תחושת שגרה, זהות וכבוד. (אפשר גם: חיי דת, תיעוד – 'עונג שבת'.)**

כרטיס יציאה · חומות בתוך העיר: הגטו בשואה

1. מהו גטו?

✔ **אזור בעיר שבו רוכזו היהודים בכפייה והופרדו משאר האוכלוסייה.**

2. ציינו דרך אחת שבה שמרו היהודים על צלם אנוש בגטו.

✔ **עזרה הדדית / בית ספר מחתרתי / לימוד תורה ותפילה / תרבות / תיעוד.**

מחוון לשאלת הבגרות

קריטריון	נק'
הגדרת הגטו ומטרות הנאצים	4
הסבר הגטו כמושג נזיל / תנאי החיים	2
דרך התמודדות ראשונה והסברה	3
דרך התמודדות שנייה והסברה	3

סיכום

'נר של שאלה': מניחים במרכז הכיתה נר (או ציור של נר). כל תלמיד/ה שרוצה אומר/ת משפט אחד: 'מה אני לוקח/ת מהשיעור על כוחו של האדם לשמור על כבודו'. מסיימים ברגע של שקט.

התאמה לעולים

בשואה הנאצים סגרו יהודים בשכונות קטנות. השכונות האלה נקראו גטו. היה צפוף מאוד. היה חסר אוכל. הגטאות היו שונים זה מזה. היהודים עזרו זה לזה. הם למדו, התפללו ושמרו על הכבוד שלהם.

גטו – שכונה סגורה שהיהודים היו חייבים לגור בה · **חומה** – קיר גבוה מסביב · **צפוף** – הרבה אנשים במקום קטן · **עוצר** – אסור לצאת מהבית בשעות מסוימות · **עזרה הדדית** – אנשים עוזרים זה לזה · **כבוד** – להרגיש שאני בן אדם חשוב

🤍 התאמות לחנ״מ

- טקסט מקוצר ופשוט עם מילים מודגשות, בלי פרטים קשים.
- כרטיסיות עם סמלים עדינים (📚 לימוד, 🍲 מטבח, 🕯️ שבת, 🎭 תרבות) למיון.
- שאלה אחת לכל שלב, ותשובה בבחירה מתוך שתיים.
- הכנה רגשית מראש ואפשרות לצאת לפינה שקטה; שיחה אישית בסיום במידת הצורך.

🔎 לוודא:

- מספר היהודים בגטו ורשה בשיאו – 'כמעט חצי מיליון' לפי הסרטון; המקובל: כ־450,000 (לוודא בספר הלימוד).
- תאריכי סגירת הגטאות: לודז׳ – אפריל/מאי 1940; ורשה – נובמבר 1940.
- הכרטיס לדוגמה הוא טקסט מקורי בהשראת עדויות ואינו ציטוט של עדות ממשית – יש להציגו ככזה.
- יש לוודא שהשיח בכיתה מותאם לגיל ולרגישויות (תלמידים מבני משפחות ניצולים) – בלי תמונות ובלי פרטים קשים.